

Bijlage 1: Wijziging ambtseed rijksambtenaren

Tekst huidige ambtseed rijksambtenaren:

Ik *zweer/beloof* dat ik trouw zal zijn aan de Koning en dat ik de Grondwet en alle overige wetten van ons land zal eerbiedigen;

Ik *zweer/verklaar* dat ik noch direct, noch indirect in welke vorm dan ook valse informatie heb verstrekt in verband met het verkrijgen van mijn aanstelling;

Ik *zweer/verklaar* dat ik tot het verkrijgen van mijn aanstelling aan niemand iets heb geschonken of beloofd en dat ik dit ook niet zal gaan doen;

Ik *zweer/verklaar* dat ik tot het verkrijgen van mijn aanstelling van niemand giften heb aanvaard en aan niemand beloften heb gedaan en dat ik dit ook niet zal gaan doen;

Ik *zweer/beloof* dat ik plichtsgetrouw en nauwgezet de mij opgedragen taken zal vervullen en zaken die mij uit hoofde van mijn functie vertrouwelijk ter kennis komen of waarvan ik het vertrouwelijke karakter moet inzien, geheim zal houden voor anderen dan die personen aan wie ik ambtshalve tot mededeling verplicht ben;

Ik *zweer/beloof* dat ik mij zal gedragen zoals een goed ambtenaar betaamt, dat ik zorgvuldig, onkreukbaar en betrouwbaar zal zijn en dat ik niets zal doen dat het aanzien van het ambt zal schaden.

Tekst nieuwe ambtseed rijksambtenaren:

Ik *zweer/verklaar* dat ik dit ambt op een eerlijke manier heb gekregen. Dat betekent:

- Ik heb voor dit ambt gekozen. Ik ben niet omgekocht en heb ook niemand omgekocht. Niet met giften en niet met beloftes.
- Ik heb eerlijke informatie gegeven en heb niets verzwegen wat voor dit ambt van belang kan zijn.

Ik *zweer/beloof* de Koning en de Grondwet trouw te zijn en Nederland als goed ambtenaar te dienen. Dat betekent:

- Ik werk in het algemeen belang voor onze samenleving en zet mij daar volledig voor in.
- Ik werk integer en behandel iedereen rechtvaardig, gelijkwaardig en met respect.
- Ik ga zorgvuldig om met informatie. Ik draag bij aan een open overheid en weet ook dat ik vertrouwelijke informatie geheim moet houden.
- Ik gedraag mij volgens onze wetten, het recht en de gedragsregels die verder voor mij gelden.

Toelichting op nieuwe tekst

Algemeen

De ambtseed (hiermee wordt zowel de eed als belofte bedoeld) is een plechtige verklaring die traditioneel bestaat uit twee delen, ook wel de “*zuiveringseed*” en “*de eed van trouw*” genoemd. De zuiveringseed blikt terug op hoe de nieuwe ambtenaar aan zijn functie is gekomen en of dit op een

eerlijke manier is gebeurd. Vanuit historisch perspectief is de gedachte hierachter dat de ambtenaar zijn ambt niet mag uitoefenen als hij niet op een eerlijke manier aan het ambt is gekomen. Logischerwijs volgt daarna de eed van trouw, die vooruitblijkt op de toekomstige functie vervulling. In de nieuwe ambtseed zijn deze twee traditionele onderdelen van de tekst duidelijker van elkaar gescheiden en vervolgens nader ingevuld.

Zuiveringseed

In het eerste deel ofwel de zuiveringseed dat terugblijkt, zweert of *verklaart* de ambtenaar over wat in het *verleden* heeft plaatsgevonden (***“ik zweer/verklaar dat ik dit ambt op een eerlijke manier heb gekregen”***).

Hier is gekozen voor het woord “ambt” in plaats van “functie” om het bijzondere karakter van het ambtenaarschap te benadrukken. Sinds de invoering van de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) hebben rijksambtenaren geen eenzijdige aanstelling meer, maar een tweezijdige arbeidsovereenkomst met de Staat der Nederlanden. Het woord “aanstelling” is daarom niet meer van toepassing.

De ambtenaar verklaart uitdrukkelijk voor het ambt te hebben gekozen (***“Ik heb voor dit ambt gekozen”***) en dit niet door omkoop te hebben gekregen. Niet passief (***“ik ben niet omgekocht”***) en niet actief (***“ik heb ook niemand omgekocht”***). Omkoping kan in vele vormen plaatsvinden, maar komt erop neer dat de omgekochte iets krijgt of in de toekomst wordt beloofd (***“niet met giften en niet met beloftes”***). Overigens kan ook op andere manieren sprake zijn van omkoping of ondermijning, bijvoorbeeld door druk of dreiging vanuit het criminele milieu. Door te verklaren dat voor het ambt is gekozen, maakt de nieuwe ambtenaar een krachtig en positief statement het ambt uit vrije wil en volle overtuiging te hebben aanvaard.

Daarnaast verklaart de ambtenaar bij zijn indiensttreding eerlijke informatie te hebben gegeven voor zover die relevant is of kan zijn voor het werk als rijksambtenaar (***“ik heb eerlijke informatie gegeven en heb niets verzwegen wat voor dit ambt van belang kan zijn”***). Hiermee wordt bedoeld dat de gegeven informatie op zichzelf juist en volledig is én dat er geen relevante informatie ontbreekt. Denk hierbij aan gevolgde opleidingen, behaalde diploma's, eerdere werkervaring, eventuele nevenwerkzaamheden en dergelijke. Maar ook het eerlijk antwoord geven op vragen die bij indiensttreding door de werkgever zijn gesteld en die voor het ambt relevant zijn.

Eed van trouw

In het tweede deel ofwel *“de eed van trouw”* zweert of *belooft* de ambtenaar over wat er in de *toekomstige* functie vervulling als rijksambtenaar zal plaatsvinden. Dit deel heeft als vertrekpunt dat de ambtenaar zich bewust is van zijn (toekomstige) publieke taak, zijn dienstbaarheid aan Nederland en de samenleving en de verantwoordelijkheid die daarbij hoort (***“ik zweer/beloof de Koning en de Grondwet trouw te zijn en Nederland als goed ambtenaar te dienen”***).

Rijksambtenaren zijn in dienst van de Staat der Nederlanden en werken voor Nederland.

“Nederland” in deze context is staatsrechtelijk het land Nederland zoals bedoeld in artikel 1 van het Statuut voor het Koninkrijk en omvat dus Caribisch Nederland (Bonaire, Saba en Sint Eustatius) maar niet de Caribische landen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten. “Nederland” is staatsrechtelijk de juiste term, want de Caribische landen hebben hun eigen Grondwet (‘Staatsregeling’), regering en ambtenaren. De aangelegenheden van de Caribische landen zijn geen regulier onderdeel van het werk van Rijksambtenaren. De ambtseed voor rijksambtenaren strekt zich dan ook niet (direct) uit tot die landen. Wanneer Rijksambtenaren werk doen dat mede de Caribische landen betreft, zoals het werk voor Buitenlandse Zaken of Rijkswetgeving, dan doen zij dit in opdracht van Nederland. Het gebruik van het woord ‘Nederland’ benadrukt dus de autonomie van de landen in het Koninkrijk,

maar staat er niet aan in de weg dat het werk van Rijksambtenaren betrekking kan hebben op alle vier de landen.

Door hier te spreken van ‘Nederland’ en niet ‘de Staat der Nederlanden’, ‘de regering’ of ‘de Rijksoverheid’ wordt uitdrukking gegeven aan de verantwoordelijkheid die rijksambtenaren hebben jegens het land in brede zin, niet enkel jegens de overheid. De overheid én haar ambtenaren staan ten dienste van het land.

De Koning vormt samen met de ministers de regering en tekent ook in de uitoefening van zijn regeringsfunctie alle wetten en besluiten. Om die reden is “trouw aan de Koning” traditioneel onderdeel van de ambtseed voor rijksambtenaren. Het gaat hier niet om de persoon van de Koning maar om de grondwettelijk verankerde functie, het instituut als vertegenwoordiger van het gezag. Daarom is de trouw aan de Koning in de nieuwe tekst gekoppeld aan trouw aan de Grondwet. De Grondwet is de hoogste nationale wet van Nederland. De Grondwet waarborgt de grondrechten en de democratische rechtsstaat. Met ingang van 30 augustus 2022 is dit als algemene bepaling aan de Grondwet toegevoegd. Trouw zijn aan de Koning en de Grondwet hebben dus beide te maken met het dienen van Nederland als democratische rechtsstaat. Het democratisch en rechtsstatelijk besef is een kernonderdeel van ons ambtelijk vakmanschap.

De tekst gaat ook in op wat het betekent om een goed ambtenaar te zijn. Dit is iets anders dan goed of slecht functioneren. Een goed ambtenaar zijn of goed ambtenaarschap gaat over goed ambtelijk handelen volgens geldende waarden, normen en regels. De Gids Ambtelijk Vakmanschap en de Gedragscode Integriteit Rijk geven hier nadere invulling aan voor rijksambtenaren. Belangrijke ambtelijke waarden worden hierin benoemd en uitgelegd. Deze waarden kunnen overigens evolueren: sommige waarden kunnen in belang toe- of afnemen en er kunnen nieuwe waarden benoemd worden. Er kan spanning bestaan tussen de verschillende waarden. In de ambtseed klinkt een aantal van deze waarden expliciet of impliciet door. Dit neemt niet weg dat ook andere ambtelijke waarden van belang zijn voor het werk.

De ambtenaar werkt in het algemeen belang en zet zich naar eer en geweten in voor onze samenleving als geheel. (***“ik werk in het algemeen belang voor onze samenleving en zet mij daar volledig voor in”***). De ambtenaar dient primair het algemeen belang. Er is gekozen voor het begrip algemeen belang omdat dit toegankelijker is dan de (nog abstractere) begrippen publiek belang, publieke zaak of publieke taak, waarvan de precieze betekenis niet altijd helder is. Ook het begrip algemeen belang vergt nadere uitleg. Als ambtenaar kijk je neutraal naar het overkoepelende belang en de effecten voor de samenleving op langere termijn. Dit kunnen zowel effecten nationaal als internationaal zijn. De ambtenaar maakt onafhankelijk en onpartijdig een zorgvuldige afweging tussen deelbelangen. De ambtenaar laat zich niet leiden door persoonlijke voorkeuren of eigen belang, het belang van familie of vrienden of het belang van andere personen waar die een niet werkgerelateerde (afhankelijkheids)relatie mee heeft. In de Ambtenarenwet 2017 zijn concrete normen vastgelegd om belangenverstrengeling tegen te gaan. Dit is nader uitgewerkt in de Gedragscode Integriteit Rijk.

De ambtenaar werkt binnen dit algemeen belang voor, ofwel ten dienste van de samenleving. Het begrip samenleving is flexibel en moet hier ruim worden opgevat. Het omvat Nederlanders en niet-Nederlanders. Denk hierbij aan de inwoners van onze overzeese gebieden, Nederlanders die in het buitenland werken, wonen of verblijven, en niet-Nederlanders die in Nederland werken, wonen of verblijven. Daarom is in de aanhef ook voor Nederland gekozen en bijvoorbeeld niet voor de toevoeging Nederlanders, inwoners of burgers. Ook gaat het hier om publieke waarden, zoals een responsieve overheid en het leveren van maatschappelijke meerwaarde. De motivatie van de ambtenaar om het algemeen belang en daarbinnen de samenleving te dienen, wordt extra benadrukt door de ambtenaar te laten beloven dat die zich daar volledig voor inzet.

Vervolgens gaat het over hoe er wordt gewerkt en hoe er met de mensen wordt omgegaan (***“ik werk integer en behandel iedereen rechtvaardig, gelijkwaardig en met respect”***). Met integer werken wordt alles omvat wat daar onder valt, inclusief de bijbehorende ambtelijke waarden en normen voor integriteit zoals die in de Gedragscode Integriteit Rijk zijn beschreven (met als waarden: onafhankelijkheid en onpartijdigheid, betrouwbaarheid en zorgvuldigheid en eigen verantwoordelijkheid). Dit omvat ook de norm om het aanzien van het ambt niet te schaden. Omgangsvormen maken eveneens onderdeel uit van integer gedrag.

Mensen hebben recht op een rechtvaardige en gelijkwaardige behandeling en respectvolle bejegening. Hiermee wordt het maatschappelijk belang benadrukt van rechtvaardig en inclusief handelen en het tegengaan van discriminatie, racisme en ander grensoverschrijdend gedrag binnen de rijksoverheid. Zowel de Gids Ambtelijk Vakmanschap als de Gedragscode Integriteit Rijk gaan nader in op dit aspect van het ambtelijk handelen en gedrag. Gelijkwaardig is iets anders dan gelijk, omdat mensen in ongelijke situaties verkeren. Gelijkwaardig gaat over het respecteren van ieders menselijke (gelijk)waardigheid. Uitgangspunt is gelijkwaardigheid met oog voor individuele verschillen. Rechtvaardig handelen staat in dit geval voor juist en eerlijk handelen afhankelijk van wat de situatie vraagt. Het handelen moet te rechtvaardigen zijn en tot een acceptabele uitkomst leiden. Daarbij wordt ieder mens in zijn of haar waarde gelaten en respectvol bejegend.

Een verbijzondering van hoe er wordt gewerkt binnen de rijksoverheid, gaat over het omgaan met informatie. In een parlementaire democratie behoort het parlement in staat te zijn het functioneren van de overheid te controleren en ook burgers hebben recht op informatie. Ambtenaren hebben echter ook een geheimhoudingsplicht. Openheid, transparantie en bereidheid tot verantwoording gelden als norm, maar zijn niet onbegrensd. Als ambtenaar moet je dit weten (***“ik ga zorgvuldig om met informatie. Ik draag bij aan een open overheid en weet ook dat ik vertrouwelijke informatie geheim moet houden”***). We verwachten van ambtenaren een open grondhouding, terwijl vertrouwelijke informatie bij hen veilig moet zijn en blijven. En informatie moet zorgvuldig worden bewaard, zodat het te reproduceren is. Zorgvuldigheid in de omgang met informatie staat daarom voorop. Veel ambtenaren worstelen met het spanningsveld tussen openheid en vertrouwelijkheid tijdens hun functioneren. Er is voor gekozen om dit spanningsveld in de tekst te benoemen en tegelijkertijd uiting te geven aan de gewenste grondhouding. De geheimhoudingsplicht blijft onverkort van kracht. Deze is wettelijk verankerd en wordt niet meer letterlijk herhaald in de ambtseed. Het zich daadwerkelijk houden aan de geheimhoudingsplicht wordt in het volgende deel van de ambtseed ondervangen, waarin de ambtenaar belooft zich naar de wet te gedragen.

Als laatste gaat de tekst in op een belangrijk beginsel van onze democratische rechtsstaat: het legaliteitsbeginsel. De overheid heeft een machtspositie en kan diep ingrijpen in het leven van mensen. Daarom zijn hier waarborgen aan verbonden. De macht die de overheid uitoefent vindt zijn basis in de wet. Iedereen, ook de overheid, moet zich houden aan de wet en het recht. Ambtenaren moeten zich hier bewust van zijn en daarnaar handelen. Daarom belooft de ambtenaar onze wetten en het recht, en de interne gedragsregels in acht te nemen (***“ik gedraag mij volgens onze wetten, het recht en de gedragsregels die verder voor mij gelden”***). Het gaat erom dat ambtenaren zich *in hun doen en laten* aan de wet houden en hierin een voorbeeldfunctie hebben naar onze samenleving. Bijvoorbeeld dat je niet discrimineert. Om die reden is hier gekozen voor de woorden *“zich gedragen volgens”* (waarmee ook wordt bedoeld “handelen naar”) en niet *“zich houden aan”*. Ambtenaren kunnen namelijk als taak hebben het uitvoeren of handhaven van wetten en kunnen bij de naleving daarvan spanningsvelden ervaren. Bijvoorbeeld bij tegenstrijdige wetgeving of met het oog op de menselijke maat. Dan is *“zich houden aan de wet”* geen eenvoudige opgave en is ambtelijk vakmanschap vereist om het juiste te doen. Het juiste doen is dan niet per definitie gelijk aan *“zich houden aan de wet”*. Ook de bedoeling en uitleg van de wet is van belang. Daarom is aan de tekst toegevoegd dat ambtenaren handelen binnen het recht. Dit omvat de rechtspraak en het op

juiste wijze hanteren van de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Het omvat het toepasselijke nationale en internationale recht. Met de geldende gedragsregels wordt verwezen naar de nadere interne uitwerkingen van goed ambtenaarschap in gedragscodes, handreikingen, voorschriften en dergelijke. Van de ambtenaar wordt verwacht hiervan kennis te nemen en zich in te zetten om deze na te leven.

Tot slot

De ambtseed is meer dan een ceremoniële plichtpleging. Op de ambtenaar rust de plicht en verantwoordelijkheid zich naar de ambtseed te gedragen. Op de werkgever rust de plicht en verantwoordelijkheid de ambtenaar hiertoe in staat te stellen. Het is van belang om bij het afnemen van de eed of belofte in gesprek te gaan over wat dit in de praktijk betekent. Het liefst aan de hand van voorbeelden uit het eigen werkveld. Ook is het van belang om de nieuwe ambtenaar bij de aanvang van het werk goed te informeren over de meest relevante regelingen.